

פרק 63 [?] פוסט אימפריום (11): המלחמה בטרור

להורדת הפרק [?] [קישור](#).

הצטרפות לפל"ג [?] [קישור](#).

הזמנת הרצאה [?] [קישור](#).

להאזנה ב-itunes: [קישור](#).

להאזנה ב-spotify: [קישור](#).

וגם ב-youtube: [קישור](#).

ערך את הפרק והלחין את המוסיקה [?] [גיא שילה](#).

"לִפְנֵי שְׁבַר גָּאוֹן וְלִפְנֵי כְּשָׁלוֹן גְּבַה רוּחַ" (משלי, ט"ז י"ח) [?] סיימנו את הפרק הקודם בנקודת השיא של הרגע החד-קוטבי האמריקני: ארה"ב, בטוחה בעצמה ובערכיה, האמינה שההיסטוריה הגיעה לקיצה. את החישובים הגיאופוליטיים והלוגיקה של מאזני הכוח היא החליפה בתיאוריית הקשתות המוזהבות של תומאס פרידמן: שבין שתי מדינות עם סניפי מקדונלדס לא תהיה מלחמה. תחרות כלכלית תחליף את התחרות הצבאית והעולם ינוהל ע"י דמוקרטיות ליבראליות עם שוק חופשי. שגשוג כלכלי יביא לשלום עולמי.

זה לא קרה. אנחנו יודעים שזה לא קרה משום שאנו חיים בעולם שנשלט עדיין ע"י מלחמה, ע"י תחרות לכוח בין וושינגטון ובייג'ין. מדוע העולם של קץ ההיסטוריה לא התממש? משום שדווקא כאשר איומים חדשים הופיעו נגד הסדר האמריקני, ארה"ב קיבלה על עצמה אימפריום שני נגד אויב מרושע אך משני בחשיבותו לסדר העולמי: הטרור האיסלאמי. בפרק היום נכיר את האימפריום השני של ארה"ב, ואיך פיגועי ה-11 בספטמבר באמת שינו את מהלך העולם. בואו נתחיל.

גיאופוליטיקה עוסקת בעיקר בכוחות, אינטרסים ומבנים. היא מחפשת את הגורמים הלא אנושיים שמשפיעים על בני-אדם, מחפשת לשרטט את המרחב האובייקטיבי שמעצב את המרחב הסובייקטיבי שלנו. בניתוח הגיאופוליטי מנהיגים וממשלות מתחלקים לשני סוגים: אלו שמבינים את המרחב האובייקטיבי בו הם פועלים, ואלו שלא. אוטו פון ביסמרק, קנצלר האימפריה הגרמנית, הבין שגרמניה נתונה בעמדה בעייתית בלב אירופה: מאיימת על היבשת ומאויימת ממנה. וילהלם השני, הקייזר שפיטר את ביסמרק, לא הבין שמדיניות כוחנית לא תביא את

אירופה לכרוע ברך בפני גרמניה אלא תיצור קואליציה נגדה. ביסמרק הבין את המרחב האובייקטיבי והצליח ע"י תמרונים דיפלומטים לעכב את המלחמה שוילהלם ביהירותו הביא על העולם הישן.

אני מציין זאת משום שכאשר אנו באים לעסוק במדיניות החוץ של ארה"ב בעקבות פיגועי ה-11 בספטמבר, קיימת עננה כבדה של מה אם [?] מה אם בוש הבן לא היה מנצח בבחירות לנשיאות אלא סגן הנשיא לשעבר אל גור? האם ארה"ב הייתה מתנהגת אותו דבר? אם אני אתחיל את הניתוח הגיאופוליטי של ארה"ב בעקבות אירועי ה-11 בספטמבר ללא התייחסות לשאלה הזו, מישהו יפטור את הניתוח ב"בסדר, אבל אם גור היה נבחר הכול היה שונה".

טוב, לא. לא סביר.

כשבוש ואל-גור התמודדו זה מול זה במירוץ לנשיאות בשנת 2000 הסוגיות הבווערות היו ביטוח לאומי (Social Security), חינוך והמצב המוסרי של החברה האמריקנית [1]. לא בוש ולא גור עסקו באופן נרחב באיום הטרור על ארה"ב, או בשאלת מקומה של ארה"ב בעולם. וושינגטון בסוף שנות ה-90 הייתה וושינגטון של הרגע החד-קוטבי וקץ ההיסטוריה. רובו של הממסד הפוליטי, ודאי המועמדים בשתי המפלגות לנשיאות, היו מחויבים לתזה של מנהיגות אמריקנית והגדלת הגלובליזציה.

קחו לדוגמה את התיאור הזה של גור במאמר של ג'ייקוב היילברון מקיץ 2000, "מדיניות החוץ של הנשיא גור": "קשר אינטימי קיים בין התמיכה של גור בשימוש בכוח במדינות זרות והדבקות שלו בסוגיות סביבתיות. גור הוא נץ ליבראלי [?] ווילסוני (Wilsonian) מחויב עמוקות הרוצה לשנות לא רק אומות, אלא את האנושות עצמה" [2]. "נץ ליבראלי" [?] מה נץ ליבראלי היה עושה מול איום פונדמנטלי כמו אל-קאעידה?

או קחו דוגמה אחרת: לאחר נאום "ציר הרשע" של בוש, גור תמך בחלוקה הקטגורית שהציע בוש של אנחנו והם וסימון של עיראק כחלק מציר הרשע: "יש משהו טוב בלהניח מדי פעם את הדיפלומטיה בצד ולשים את הקלפים על השולחן. יש ערך בלקרוא לרוע בשמו [?] גם אם אנו נותנים עדיפות בראש ובראשונה להרס רשתות טרור, וגם אם נצליח, עדיין יש ממשלות שעלולות לגרום נזק גדול ויש טיעון ברור שאחת מאותן ממשלות מייצגת קטגוריה משל עצמה כאיום הרסני במיוחד: עירק [?] כדאי שסגירת חשבון סופית עם הממשלה הזו תהיה על השולחן." [3]

אם גור ואם בוש, התגובה של ארה"ב כנראה הייתה זהה. הניתוח היום יתמקד לא בבוש הבן כאדם, אלא בתגובה המערכתית של ארה"ב לפיגועי ה-11 בספטמבר. המטרה שלנו הפרק היום היא להבין מדוע קץ ההיסטוריה לא הגיע, מדוע הציפייה של ארה"ב בסוף שנות ה-90 לעידן שלום חדש שיבוא על בסיס פיתוח כלכלי לא הגיע. ואנחנו מתחילים מיד אחרי ההודעה הבאה.

אזהרת ספוילר: אנחנו כבר חיים בעידן של הפוסט-אימפריום, ומה שמרתק בשנה שהייתה לנו

שאנחנו כבר רואים את תחילת התגבשותו של הסדר העולמי הבא. כמובן, ערוצי התקשורת המסורתיים לא מספרים לכם דבר: יפן והודו מהדקות קשרים טכנולוגיים, ארה"ב מרחיבה את נוכחותה בים סין הדרומי, מזרח אפריקה הופכת לחזית החדשה של התחרות הגלובאלית לכוח. יש לכם אבל מקום בו אתם יכולים לראות את התמונה הגדולה, להבין את השינויים שעוברים על עולמנו: פל"ג, מועדון המנויים של "המשחק הגדול". בואו להינות מניתוח שבועי, חברות בקבוצת הפייסבוק הסגורה של המועדון, אירועי לייב ועוד. בואו למקום היחיד שלא רק מדווח לכם על העולם [2] אלא גם מסביר אותו. כי בעידן הכאוטי שלנו [2] ידע הוא כוח. ידע הוא הזדמנות. אז בואו והצטרפו! קישור לעשיית מנוי בהערות הפרק.

הבעיות המבניות של הרגע החד-קוטבי

ראינו בפרק הקודם שהרגע החד-קוטבי הביא את ארה"ב להאמין שההיסטוריה הגיעה לקיצה, ושמאבקים מזויינים יוחלפו במאבקים כלכליים. דמוקרטיה ושוק חופשי יתפשטו בעולם, וכל שנשאר לארה"ב לעשות הוא לרתום את התפשטות הגלובליזציה בשביל לפתוח עוד ועוד שווקים אליה ולהרחיב את מחנה הדמוקרטיה בעולם.

אם נשתמש במערכת שלוש הצירים שהצעתי למדיניות החוץ של ארה"ב, הרי שהרגע החד-קוטבי שחרר את הציר הליבראלי גם מהציר הבדלני וגם מהציר הריאליסטי. לא היה עוד איום משמעותי על ארה"ב באירו-אסיה, ולכן לא הייתה מעצמה אחרת שיכלה לאזן אותה, להכריח אותה להתפשר על חזונה. התוצאה הייתה שהתוכנית של קלינטון של הגדלת מחנה החופש הייתה בעצם ביטוי מקסימליסטי של החזון הליבראלי שוודרו ווילסון ניסה לקדם בסוף מלחמת העולם הראשונה. ווילסון ניסה לקדם את החזון במערכת בינלאומית בה ארה"ב הייתה עדיין מעצמה אחת בין עוד מעצמות. העולם של קלינטון היה בו ארה"ב היא מעצמת-על יחידה, חופשית לכאורה משיקולים של מאזני כוח ואינטרסים ריאליים.

נכון, התוכנית של קלינטון הכירה באיום הטרור והאיום ממדינות פורעות חוק כמו עיראק וצפון קוריאה, אך בבסיסה היא הייתה עיוורת לשיקולים של מאזן כוח או גיאופוליטיקה. בראייתה כל מדינה שרוצה להשיג רווחה חומרית לתושביה היא חברה פוטנציאלית במחנה החופש האמריקני. לפי התוכנית התחרות המשמעותית ביותר לארה"ב תהיה בתחום הכלכלי, לא הצבאי. כפי שניסח זאת פרנסיס פוקוימה ב"קץ ההיסטוריה": "מותה של האידיאולוגיה פירושה שהיחסים הבינלאומיים יהפכו יותר ויותר ל"שוק משותף", והפחתת הסבירות לסכסוך רחב היקף בין מדינות."

קל יותר להבחין בשחרור של המחשבה האמריקנית מהריאליזם אם נתייחס לדחייתו של פוקוימה את הגישה הרואה בסכסוך בין מדינות אלמנט מובנה של המערכת הבינלאומית. לפי הגישה הריאליסטית העולם הוא מערכת אנרכית בה מדינות נאבקות זו בזו על הישרדות. הגישה הריאליסטית גורסת שמשום שאין חוק משותף לכולן, ואין להן ביטחון זו בזו, מדינות שואפות להגדיל את כוחן על חשבון המדינות הסובבות אותן. הן בתורן שואפות גם להגדיל את כוחן,

והמערכת הבינלאומית מתנהלת בעיקר על בסיס סכסוך וחוסר ביטחון. העיקרון המנחה להתנהגות מדינות לפי הגישה הריאליסטית הוא האינטרס הלאומי: כיצד להבטיח ולהגדיל את כוחן.

פוקוימה האמין שניצחון הליברליזם והשוק החופשי במלחמה הקרה הביא למותה של האידיאולוגיה, משום שהליברליזם ניצח את היריב האחרון שלו [2] הקומוניזם הקולקטיבי של בריה"מ. הגישה הריאליסטית אבל עיוורת לשיקולים האידיאולוגיים של פוקוימה, ולכן כשהיא באה להעריך כיצד יראה העולם אחרי המלחמה הקרה היא ראתה עולם רב-קוטבי דומה לזה של המאה ה-19. האינטרס הלאומי של מדינות לא השתנה אחרי המלחמה הקרה ולכן לא סביר שההתנהגות שלהן תשתנה. פוקוימה מביא כדוגמה לקו הטיעון הזה מאמר של צ'ארלס קראוטהאמר שהסביר שאחרי נפילת בריה"מ רוסיה תשוב להתנהגותה במאה ה-19. לפי קראוטהאמר האינטרס הלאומי של רוסיה לא השתנה, ולכן התנהגותה לא תשתנה. לפי פוקוימה האידיאולוגיה של רוסיה השתנתה, ולכן גם בהכרח ההתנהגות שלה תשתנה.

מי צדק? קשה להגיד. מצד אחד, ברור שהתחזית שרוסיה תחזור להתנהג כמו הצארות במאה ה-19 הייתה נכונה. רוסיה של פוטין היא רוסיה המחפשת להשתלט מחדש על הפריפריה שלה בשביל להגן על הלב הכלכלי והדמוגרפי שלה במישור הרוסי. השתלטות אגב לא אומרת בהכרח כיבוש צבאי, ניתן לשלוט בשטח גם ע"י יצירת מנופי לחץ אפקטיביים, אם כלכליים, אם צבאיים.

מצד שני, האגרסיביות הרוסית באה עם נסיגה בדמוקרטיה של רוסיה והרצון שלה לשתף פעולה עם המערב. פוטין הפך יותר לאומני, המשטר הרוסי פחות דמוקרטי, והיחסים עם המערב החלו יותר ויותר להיתפס כמאבק אידיאולוגי ותרבותי [4]. האם הלאומנות האנטי-מערבית הובילה למאבק, או שמא המאבק הוביל ללאומנות האנטי-רוסית? האם כדי להשיג את תמיכת הציבור באינטרס הלאומי פוטין הפך את המערב לאויב הנפש של הרוסים, או שמא קודם המערב נתפס כאויב נפש ורק אז בא המאבק?

זו שאלה מורכבת לענות עליה מה קודם למה: האם אינטרסים לאומיים מנוגדים מתבטאים באידיאולוגיות מנוגדות, או שמא אידיאולוגיות מנוגדות יוצרות אינטרסים לאומיים מנוגדים. ברור שאידיאולוגיות מנוגדות מגבירות את המתח הקיים בין אינטרסים מנוגדים, ולעיתים אף יוצרות מתחים חדשים: הסכסוך בין ישראל לאיראן נובע מהאידיאולוגיה המהפכנית של האייתוללות, לא מאינטרסים לאומיים מנוגדים. יפן וארה"ב תמיד יהיו בתחרות על השפעה במזרח אסיה, אך יפן דמוקרטית וליברלית תתמקד בתחרות כלכלית ותחפש שיתוף פעולה דיפלומטי, בעוד יפן אימפריאליסטית תתמקד במלחמה. אותו הדבר נכון לגרמניה, שלפני מלחמת העולם השנייה ראתה עצמה אנטי-מערבית, דבר שהגביר את המתח שגם ככה היה קיים בינה ובין שכנותיה באירופה.

אני לא מתכוון לנסות ולענות כאן על השאלה המורכבת הזו, שמחייבת מחקר היסטורי שאין לי לא את הזמן או המשאבים לבצע. אני גם לא צריך. השאלה שמעניינת אותנו היא למה הרגע

החד-קוטבי הפסיק, למה מלחמות וסכסוכים חזרו למרכז הבמה העולמית. התשובה היא פשוטה: משום שארה"ב דחתה ברגע החד-קוטבי את הריאליזם, היא הפכה עיוורת לאינטרס הלאומי של מדינות. מובלת ע"י הגישה הליבראלית, ארה"ב האמינה שכל מדינה תרצה להצטרף אליה בשביל שפע. אולם מדינות לא בהכרח מבקשות להשיג רק שפע, וחלקן מוטרדות גם בשמירת כוחן. בכך שהאמריקנים דחו את הגישה הריאליסטית, הם דחו את השוני בין מדינות. התעלמות מהשוני הזה מנע מארה"ב להצליח ולשלב את שתי המדינות הכי חשובות להמשך קיומו של הסדר הליברלי: רוסיה וסין. התוצאה הייתה שתי מדינות שצפו מבחוץ על הסדר האמריקני וחיפשו כיצד לערער אותו.

למה צירוף רוסיה וסין היה כה קריטי? קל להבין זאת אם נשווה בין סוף המלחמה הקרה וסוף מלחמת העולם השנייה. בסוף מלחמת העולם השנייה ארה"ב לקחה בכוח את יפן ומערב גרמניה והפכה אותן לחלק מהמערב, אם ע"י חוקה חדשה ליפן, אם ע"י גינוי וביעור של הנאציזם ממערב גרמניה. בפעולה הזו ארה"ב הרחיבה את הסדר הליבראלי הבינלאומי כך שיכלול כמעט את כל המעצמות הגדולות של אותה עת: בריטניה, צרפת, טורקיה, מערב גרמניה, ויפן.

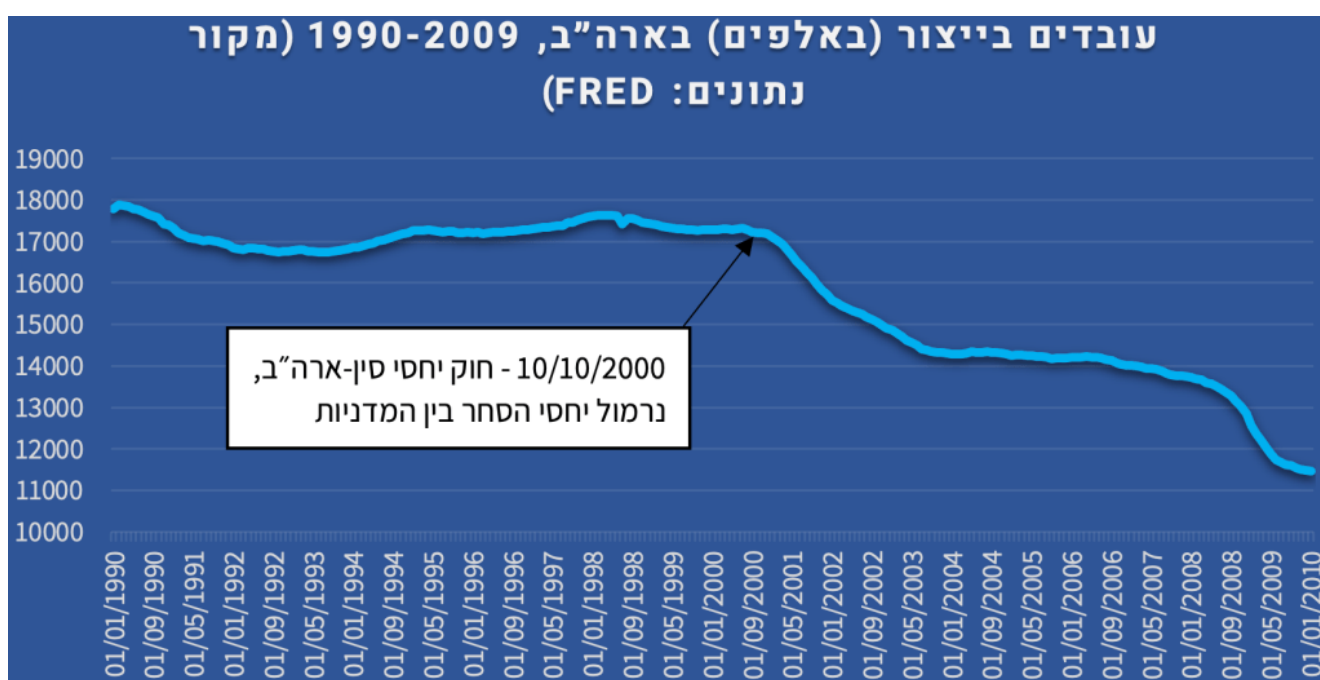
שלוש מדינות גדולות נשארו בחוץ: בריה"מ, המדינה הגדולה ביותר מבחינת שטח באירו-אסיה; סין, הענק הדמוגרפי של אירו-אסיה; והודו, הענק הדמוגרפי השני של אירו-אסיה. התמוטטות הגוש הסובייטי ואירועי כיכר טיאנאנמן ב-1989, התפרקות בריה"מ ב-1991, היו כולם הזדמנויות להביא את סין ורוסיה לתוך הסדר האמריקני, ע"י עידוד דמוקרטיה וזכויות אדם בשתייהן. אולם בשנות ה-90' הציפייה הייתה שהן באופן טבעי יכנסו לסדר, ולכן לא רק שארה"ב לא דרשה זאת מהן, היא אף אפשרה לסין להיכנס לארגון הסחר העולמי בעודה **דיקטטורה מפלגתית**. במקום שהרגע החד-קוטבי ישמש בסיס להרחבה אחרונה של הסדר האמריקני, הוא שימש כתירוץ לוותר על המאבק להרחבתו. סין ורוסיה נותרו מחוץ לו, והן התחילו לראות בהתנהלות האמריקנית איום עליהן.

הרגע החד-קוטבי הביא את ארה"ב להתנהל במזרח אירופה ללא התחשבות באינטרסים הרוסיים. מאמינים שרוסיה איבדה את כוחה הצבאי והכלכלי להשפיע על מדיניות המערב, עיוורים לאינטרס הלאומי הרוסי, ממשל קלינטון וממשל בוש אחריו הרחיבו את נאט"ו אל תוך מזרח אירופה, תמכו דיפלומטית בהפיכות צבע בעלות סנטימנט אנטי-רוסי וממשל בוש פרש מהאמנה נגד טילים אנטי-בליסטים ב-2002^[5]. גם ממשל רוסי דמוקרטי היה מתקשה להשלים עם מהלכים כאלה שפגעו במרחב הפעולה של מוסקבה, והיה מחפש כיצד לאזן מחדש מול ארה"ב. ממשלו של פוטין, שעלה על רקע הכאוס של שנות ה-90' שקושר לניסיון כושל במודלים מערביים, ראה בצעדים איום על רוסיה וזלזול בה.

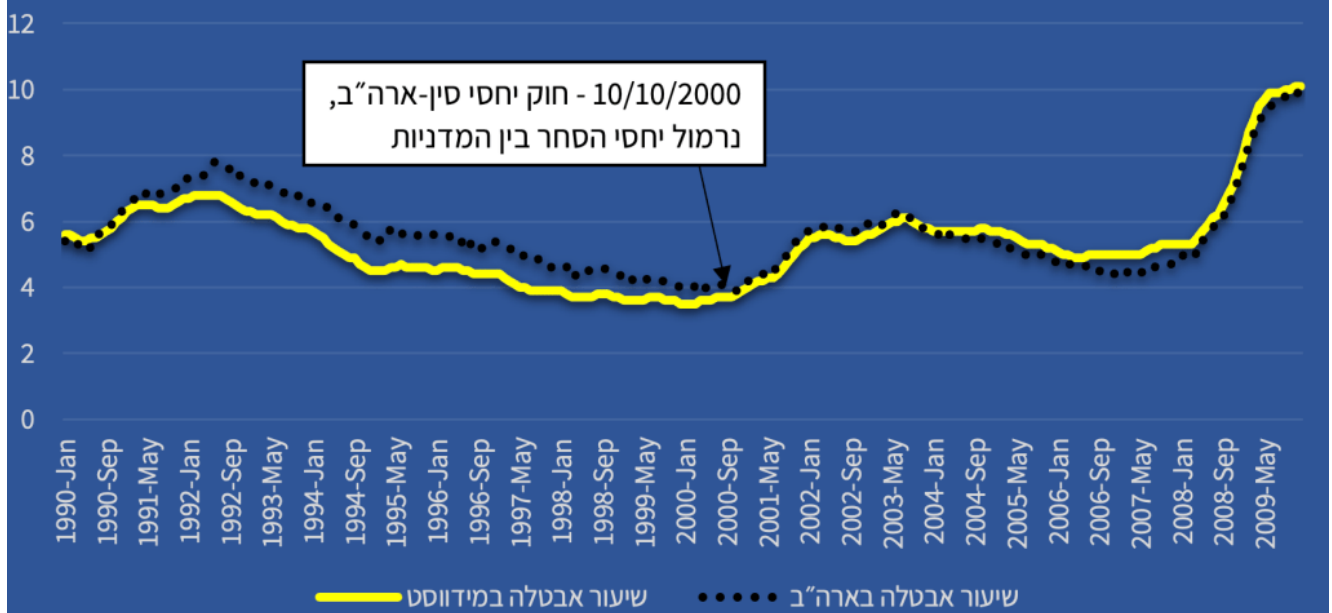
המלחמה בטרור של בוש וההכרזה על קידום הדמוקרטיה בעולם רק הוסיפו מתחים. הפלישה לאפגניסטן הציבה כוחות אמריקנים במרכז אסיה, "הבטן הרכה של רוסיה". הפלישה לעיראק הסירה לקוח של נשק ותמיכה רוסית במזרח התיכון. יועצים אמריקנים החלו ב-2002 לאמן כוחות גיאורגים בקווקז^[6]. לאט-לאט רוסיה ראתה כיצד ארה"ב מקיפה אותה בכוחות צבא

ומתעלמת מעמדתה בנושאים כמו עצמאות קוסובו, תוכנית הגרעין האיראנית או הרחבה נוספת של נאט"ו מזרחה. כל ממשל רוסי, כל ממשל רוסי שמעוניין להבטיח את עצמאותה של רוסיה, היה מודאג מהצעדים הללו.

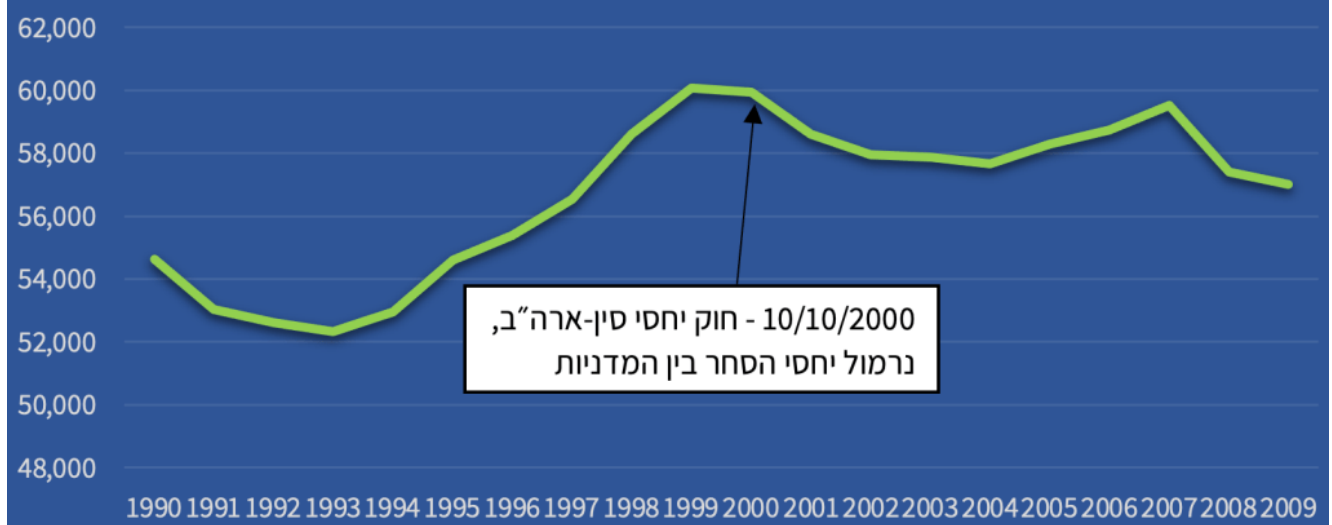
בעוד רוסיה באירופה ובמזרח התיכון נלחצה ע"י האמריקנים, בייג'ין בתחילת שנות ה-2000 שבה בה מההתחייבויות שלה לארגון הסחר העולמי בנוגע לרפורמות ושחרור המשק משליטה ממשלתית[7]. חברות בבעלות ממשלתית לא הופרטו כי אם הוכנסו תחת שליטה ריכוזית חדשה. מגזרים שלמים במשק הסיני נותרו סגורים, ואלו שכן היו פתוחים לחברות מערביות היו עם תנאי כניסה של הקמת מיזמים משותפים עם חברות מקומיות או ייצור מקומי, מה שהביא בעקיפין להעברת טכנולוגיה. חברות התקשו להגן על זכויות היוצרים שלהן, וגניבת קניין רוחני הפכה לדבר שגרתי. ייצור עודף מסין נזרק לשווקי העולם, פוגע במפעלים ויצרנים אמריקנים. התוצאה של כל זה? סין הפכה למרכז הייצור החדש של העולם, עם צמיחה שנתית של מעל 10% בין 2000 ל-2008. ארה"ב באותה תקופת זמן איבדה 3.5 מיליון משרות ייצור[8], עלייה באבטלה במידווסט[9], שהתאפייך באחוז גבוה של משרות ייצור, וסטגנציה בהכנסה החציונית של משקי בית[10].

שיעור האבטלה במידווסט כלל ארה"ב, 1990-2009 (מקור נתונים: BLS)

הכנסה חציונית בארה"ב, 1990-2009, מותאם אינפלציה (מקור נתונים: statista)

כשמוצרים זולים זרמו לשוק האמריקני ממשל בוש סירב להפעיל סנקציות נגד סין, לדוגמה העלאת מכסים על ייבוא מסין או חסימת הייבוא של מוצרים מסוימים כמו פלדה ואלומיניום. הממשל האמין שסחר חופשי עם סין משרת בסופו של יום את ארה"ב, ושסחר חופשי יביא לליברליזציה של סין העממית. הפגיעה הכלכלית במגזר הייצור ובמעמד הביניים נתפסה כמחיר הכרחי ל"התייעלות" של המשק האמריקני. סחר חופשי נתפס כתנאי הכרחי למשק משגשג, וכמטרה בפני עצמו. הממשל המשיך לסחור עם סין, בעוד היא נוקטת מהלכים להגן על המשק שלה מתחרות זרה ומסבסדת את החברות שלה.

התוצאה הסופית היא שסין הפכה לכוח כלכלי שני רק לארה"ב, בעודה שומרת על כל המאפיינים האוטוקרטים שלה. אם בשנת 2000 היא הייתה הכלכלה ה-6 בגודלה בעולם, הרי

שב-2008 היא כבר הפכה לשלישית בגודלה בעולם, וב-2010 עקפה את יפן בשביל להפוך לשנייה בגודלה. את הכוח הכלכלי שלה באותן שנים היא תרגמה לכוח דיפלומטי, מציעה הלוואות למדינות תחת סנקציות אמריקניות כמו סודן[11], ומגדילה את השפעתה על מדינות שרצו לסחור עמה (רוב העולם בשלב הזה).

בין ארה"ב וסין ישנו מתח מובנה משום העלייה של סין כמדינה אנטי-ליבראלית באזור קריטי לביטחון האמריקני. מזרח אסיה. אם רוסיה רק החלה להיות מוקפת כוחות אמריקנים בשנות ה-2000, סין כבר הייתה מוקפת למעלה מחצי מאה, עם בסיסים אמריקנים בדרום קוריאה, יפן, הפיליפינים, אוסטרליה וסינגפור. כשרוסיה של פוטין החלה לחפש כיצד לאזן מול האמריקנים, היא מצאה שותף קשוב בדמות סין העממית, עכשיו הרבה יותר עשירה וחזקה משהייתה בימי בריה"מ.

הצמד הזה, רוסיה וסין, הם הצמד שהביא את הסוף של הרגע החד-קוטבי. הם הצמד שפתח בתהליך לעולם הרב-קוטבי. ארה"ב נכשלה לשלב אותן לסדר שלה. ארה"ב נכשלה להבין אפילו שהיא צריכה לשלב אותן בסדר שלה. רוסיה במזרח אירופה החזירה את ההיסטוריה ליבשת, גורמת למזרח אירופה לחפש פתרונות ביטחון בעוד גרמניה מחפשת כיצד לרסן את הדוב הרוסי עם עסקאות כלכליות. במזרח אסיה, העלייה של סין מביאה את הודו ויפן לבנות את כוחן הצבאי, מחפשות כיצד לרסן את הדרקון העולה של המזרח. התחרות לכוח התחילה להופיע שוב במערכת הבינלאומית. ודווקא בתחילת שנות ה-2000 כשרוסיה וסין היו עדיין יחסית חלשות, כשאררה"ב עוד יכלה לרסן אותן, היא קיבלה על עצמה אימפריום חדש נגד אויב בלתי-רלוונטי לעתיד הסדר האמריקני: הטרור האיסלאמי.

אימפריום חדש

בניגוד למה שנוטים לחשוב, מתקפת הטרור של אל-קאעידה לא הפריכה את התזה של "קץ ההיסטוריה". פוקוימה במאמרו "קץ ההיסטוריה" לא חזה את הקץ לקונפליקטים בכלל, אלא את הקץ לקונפליקטים גדולים בין המדינות הפוסט-היסטוריות. בשנות ה-90' ממשל קלינטון ראה קונפליקטים רבים שהבית הלבן העדיף לטאטא הצידה משום שהם לא היו מעניינים. הם היו קונפליקטים באזורים "ההיסטוריים" של העולם, והתרחשו במדינות זניחות כלכלית עבור ארה"ב. הרצון להתנער מהסכסוכים האלו הועצם אחרי תקרית הפלת הבלאק-הוק בסומליה ב-1993 בה נהרגו אמריקנים במסגרת משימת שלום בינלאומית.

הטראומה מהתקרית בסומליה הביאה את ממשל קלינטון לחשוש מהתערבויות נוספות שיסכנו חיי אמריקנים. כאשר התחילו דיווחים על רצח העם ברואנדה ב-1994, הפקידות הבכירה בממשל העדיפה לגרור רגליים. גם כשהתחילו להתברר ממדי הרצח, הפנטגון, מבין שלא יזכה לגיבוי מצד הדרג הפוליטי, סירב לשלוח אפילו מטוס לוחמה אלקטרונית לשיבוש אות הרדיו בו השתמשו הרוצחים לתאם את פעולותיהם[12]. שליחת חיילים אפילו לא באה בחשבון.

בתקופתו של קלינטון ואל-גור בוצעו מתקפות הטרור הראשונות של אל-קאעידה נגד יעדים אמריקנים: פיצוץ רב עוצמה בחניון של מרכז הסחר העולמי ב-1993, פיצוץ מכונת תופת נגד חיילים אמריקנים בריאד ב-1995 ומתקפה משולבת נגד השגרירויות האמריקניות בקניה ובטנזניה ב-1998, שם נהרגו 224 בני-אדם. המתקפות הביאו את ממשל קלינטון להכריז על טרור כאיום לאומי ¹³ לא רק כבעיה של אכיפת חוק ¹⁴ אך לא נעשה מאמץ מרוכז להרוס ארגונים כמו אל-קאעידה או ארגוני טרור אחרים ¹³. טרור בהחלט היה סוגיה, אך סוגיה משנית. בקץ ההיסטוריה החשיבות הגדולה ביותר הייתה להסכמי סחר והרחבת הגלובליזציה. רבים ציפו שהטרור יפתר מעצמו עם הצמיחה הכלכלית.

המתקפה על מרכז הסחר העולמי ב-2001 לא שינתה את התפיסה שההיסטוריה הגיעה לקיצה, שפיתוח כלכלי יביא לפתרון בעיות האלימות בעולם. היא פשוט הראתה שהעולם ההיסטורי הוא עדיין איום על העולם הפוסט-היסטורי. שהעולם ההיסטורי יכול להושיט את ידו ולפגוע בעולם הפוסט-היסטורי בליבו. אחרי ה-11 בספטמבר טרור הוא כבר לא בעיה משנית, וארה"ב לא יכולה עוד להמתין שהשבטים הנלחמים של אפגניסטן יגלו את הגלובליזציה. מה שנדרש עכשיו הוא להביא את סוף ההיסטוריה אליהם.

דוגמה מעולה לאיך ההבנה הזו תורגמה לגישה גיאו-אסטרטגית חדשה/ישנה ¹⁴ חדשה כי האיום חדש, ישנה כי היא דומה לחלוקה בימי המלחמה הקרה ¹⁵ הוא מאמר של תומאס ברנט (Branett), גיאו-אסטרטג צבאי, ממרץ 2003 בשם "המפה החדשה של הפנטגון" ¹⁴. ברנט קידם בתחילת המלחמה בטרור תיאוריה גיאו-אסטרטגית חדשה לעולם, כזו שנועדה לסמן מי האיומים הכי גדולים על ארה"ב ומה צריכה להיות אסטרטגית-העל החדשה שלה. ברנט הציע להסתכל על העולם דרך המשקפיים של הגלובליזציה, בדומה לממשל קלינטון בשנות ה-90, אך במקום לחשוב עליה כמשהו בינארי של כישלון/הצלחה, צריך לחשוב עליה כהליך היסטורי שההתקדמות שלו משתנה בזמן ובמרחב.

יש אזורים של העולם, מה שברנט קרא להם "הליבה המתפקדת" או "הליבה", בה הגלובליזציה הכתה היטב שורש ומתפתחת כל הזמן. אלו אזורים הקשורים זה לזה ברשת סבוכה של קשרי מסחר, פיננסים, טכנולוגיה ותרבות, קשרים שמבטיחים שגשוג אישי, יציבות פוליטית והיעדר מלחמה. האזורים האלו הם העולם הפוסט-היסטורי של פוקוימה והם עיקר הכוח הכלכלי של העולם.

מסביב לליבה יש אזורים בהם הגלובליזציה מתקשה להתפתח, או שאינה קיימת כלל. אלו אזורים מבודדים משרשרות הייצור והידע הגלובליות, אזורים בהם הפיתוח הכלכלי נמוך וכן הפיתוח האנושי. אלו אזורים בהם שולט עוני, חוסר יציבות פוליטית, מלחמות וטרור. ברנט קרא לאזורים האלו "הפרצה הלא משתלבת", או בפשטות "הפרצה". בפרצה קורים כל הדברים הנוראים: מלחמות אזרחים, טיהורים אתניים, מלחמות. ממנה יוצאים סמים וארגוני פשע וטרור ששולחים את ידיהם אל תוך הליבה.

התיאוריה של ברנט היא פשוטה: כל עוד הליבה לא תטפל בפרצה, הפרצה תפגע בליבה. ארה"ב הייתה מודעת לפרצה כבר בשנות ה-90, אך האמונה בהתפשטות הבלתי-נמנעת של הגלובליזציה וחוסר החשיבות הכלכלית של מדינות הפרצה הביאו את ממשל קלינטון להזניח את "הפרצה" ולקוות שהיא פשוט תיסגר מעצמה.

היא לא.

ברנט ראה במתקפה של אל-קאעידה בלב מנהטן, בלב הגלובליזציה, אירוע משמעותי משום שהוא הכריח את ארה"ב להכיר שהפרצה לא הולכת לשום מקום ושארה"ב, כמנהיגה של הליבה, חייבת לסגור אותה. הוא לכן הציע אסטרטגיה חדשה לארה"ב: חיזוק מערכות החיסון של הליבה נגד איומי הפרצה, חסימת האיומים מהפרצה ע"י חיזוק מדינות התפר שקשורות בין הליבה לפרצה [?] מדינות כמו מקסיקו, ברזיל, טורקיה ודרום אפריקה, וסגרת הפרצה, ע"י מאבק בטרור העולמי והכנסת המדינות הנמצאות בה לליבה, אם צריך בכוח הנשק. אפגניסטן, עיראק, איראן [?] כולן צריכות להשתלב בגלובליזציה ובקץ ההיסטוריה, אם ירצו ואם לא.

המעניין הוא שהחלוקה הגיאוגרפית של ליבה מול פרצה חפפה עם החלוקה המוסרית שהעם האמריקני החל לעשות בין "אנחנו" ו"הם", אנחנו הטובים אוהבי החופש והם הרעים תומכי העריצות. כמו במלחמה הקרה אחרי ה-11 בספטמבר ארה"ב ראתה את עצמה במאבק מוסרי חדש של טוב מול רוע. את הקומוניזם האתאיסטי של בריה"מ החליף האסלאם הפונדמנטאלי, אך בבסיסה החלוקה נשארה זהה: דמוקרטיה מול רודנות, זכויות אדם מול דיקטטורה, שלום מול מלחמה, חופש מול כפייה. ביחד שתי החלוקות האלו, ליבה מול פרצה, טוב מול רע, הגדירו המאמץ האמריקני הגלובאלי להגן ולקדם את החירות בעולם מול הטרור, מה שהנשיא בוש קרא לו "המלחמה בטרור".

למה זה נשמע לנו מוכר? כי אנחנו מכירים כבר פעם אחת בה ארה"ב לקחה על עצמה להגן על החירות והדמוקרטיה, מחלקת את העולם למחנה הטוב ומחנה הרוע: האימפריום הראשון, בו ארה"ב קיבלה על עצמה לבלום את הסובייטים. המלחמה בטרור של בוש היא האימפריום השני.

קל לראות את הסימנים של אימפריום כבר בנאום של הנשיא בוש בפני שני בתי הקונגרס ב-20 בספטמבר 2001. ראשית, יש לנו את החלוקה בין אנחנו והם, החלוקה המוסרית:

"אמריקנים שואלים 'למה הם שונאים אותנו?'

הם שונאים את מה שהם רואים כאן בחדר הזה: ממשלה שנבחרה באופן דמוקרטי. המנהיגים שלהם מונו ע"י עצמם. הם שונאים את חירויותינו: חופש הדת שלנו, חופש הביטוי, חופש ההצבעה וההתאספות והיכולת שלנו לחלוק זה על זה.

[...]

ראינו את סוגם בעבר. הם יורשי כל האידיאולוגיות הרצחניות של המאה העשרים. על ידי

הקרבת חיי אדם לשרת את החזונות הרדיקליים שלהם, על ידי נטישת כל ערך למעט הרצון לכוח, הם הולכים בדרך של הפשיזם, הנאציזם והטוטליטריות. והם ילכו בדרך ההיא עד לקבר הלא מסומן של שקרים שהושלכו ע"י ההיסטוריה."

לאחר מכן, יש לנו את הגדרת התוכן של האימפריוס, את התפקיד החדש של ארה"ב: ארה"ב תאבק בטרור העולמי, תאבק במדינות התומכות בו, ותקדם את הערכים של חירות הפרט ודמוקרטיה ברחבי העולם. ארה"ב תנהיג את העולם לעידן חדש של שגשוג:

"המלחמה שלנו בטרור מתחילה באל-קאעידה, אך היא לא מסתיימת שם. זה לא ייגמר עד שכל קבוצת טרור בהישג יד עולמי תימצא, נעצרה והובסה.

האמריקנים שואלים, 'איך נילחם וננצח במלחמה הזו?'

אנו נכוון כל משאב בפיקודנו [1] כל אמצעי דיפלומטיה, כל כלי מודיעין, כל מכשיר לאכיפת החוק, כל השפעה כספית וכל כלי מלחמה הכרחי [2] להשמדה ולהבסת רשת הטרור העולמית.

יש המדברים על עידן אימה. אני יודע שיש מאבקים לפנינו וסכנות להתמודד איתן. אבל המדינה הזו תגדיר את הזמנים שלנו, ולא תוגדר על ידיהם.

כל עוד ארצות הברית של אמריקה נחושה וחזקה, זה לא יהיה עידן אימה. זה יהיה עידן של חירות ברחבי העולם.

נגרם לנו נזק גדול. סבלנו מאובדן גדול. וביגון ובכעס שלנו מצאנו את המשימה שלנו ואת הרגע שלנו.

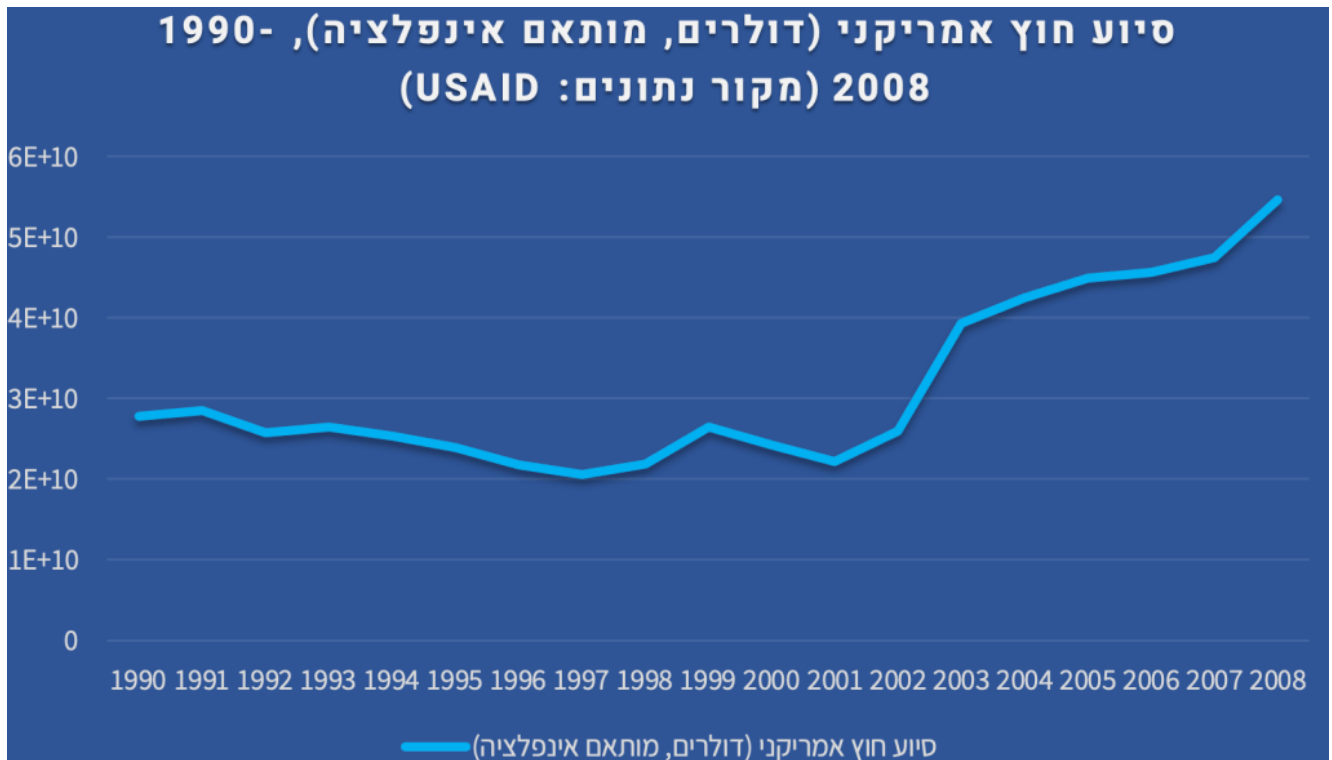
חופש ופחד נמצאים במלחמה. התקדמות החופש האנושי, ההישג הגדול של תקופתנו והתקווה הגדולה של כל דור, תלויה כעת בנו.

האומה שלנו, דור זה, תרים את האיום האפל של אלימות מצד עמנו ועתידנו. אנו נגייס את העולם למטרה זו על ידי מאמצינו, על ידי אומץ לבנו. לא נתעייף, לא נתלבט ולא ניכשל."

קשה לנו לחשוב על המלחמה בטרור של בוש כאימפריוס חדש מפני שאנחנו שופטים אותה על פי הכישלונות שלה: עיראק ואפגניסטן הרוסות, אלפי הרוגים אמריקנים וארה"ב עם חוב של טריליוני דולרים. לא ממש נשמע כמו דוגמה למנהיגות גלובאלית. אבל זה לא כל מה שממשל בוש עשה.

בו בזמן שארה"ב יצאה למלחמה נגד אל-קאעידה באפגניסטן ונגד סדאם בעיראק, היא קידמה שורה של הסכמי סחר חופשי, דיאלוג אסטרטגי עם סין, והגדילה את סיוע החוץ שלה מ-24 מיליארד דולר בשנת 2000 ל-54 מיליארד דולר בסוף הכהונה השנייה של בוש ב-2008. ארה"ב תחת בוש הפכה לתורמת הגדולה ביותר למאבק באידס ומלריה. ממשל בוש האמין שבשביל

להיאבק בטרור העולמי, ארה"ב חייבת לתמוך בסחר חופשי ודמוקרטיה כערכים הנגדיים לטרור האסלאמי.

אנחנו גם שוכחים שהמלחמה בטרור של בוש כן עזרה בקידום הדמוקרטיה וירידה בתמיכה בטרור. ב-2003 החונטה של בורמה הודיעה על מפת דרכים לקראת מעבר לשלטון דמוקרטי. מנהיג לוב קדאפי, תומך טרור ידוע וכאב ראש ארוך שנים של ארה"ב, הסכים ב-2003 לפרק את תוכנית הנשק להשמדה המונית שלו ולהפסיק את תמיכתו בטרור. סוריה יצאה מלבנון ב-2005, מסיימת כיבוש של כמעט 30 שנה. מהפכות צבע ב-2003 וב-2004 בגיאורגיה ואוקראינה העלו ממשלים דמוקרטים ופרו-מערביים בשתי המדינות.

למה אבל האימפריום השני לא חידש את הפאקס אמריקנה? למה המלחמה בטרור של בוש לא הביאה לעידן חדש של יציבות ושגשוג באירופה ומזרח אסיה? למה דווקא בשלהי כהונתו השנייה של הממשל ראינו את רוסיה מרימה שוב את ראשה בפריפריה של אירופה, עם המלחמה נגד גיאורגיה? למה קיבלנו את טראמפ ואת מלחמת הסחר נגד סין ואת האביב הערבי במזרח התיכון?

הבעיה של האימפריום השני שהוא היה מנותק מהמציאות. האימפריום השני נוצר ועוצב ע"י ארה"ב שיכורה מהרגע החד-קוטבי. לא היו באימפריום השני שיקולים של מאזן כוח מול סין ורוסיה כי שתיהן נחשבו חלשות מול וושינגטון, חלשות ובדרך להצטרף למחנה הגלובאלי. לא היו באימפריום שיקולים של עלות מול תועלת, משום שארה"ב חשבה שהיא יכולה לעשות כל שנדרש [?] גם אם זה להפוך את אפגניסטן ועיראק לדמוקרטיות מערביות. לא היו בו אפילו שיקולים מינימאליים של איך על ארה"ב לנהוג כחברה בקהילה הבינלאומית, מעדיפה לפעול באופן חד צדדי ללא הסכמה בינלאומית.

האימפריום הראשון כוון נגד בריה"מ ועלה בקנה אחד עם המציאות הגיאופוליטית של אותו זמן: בריה"מ הייתה איום יבשתי משמעותי על אירופה, המזרח התיכון ומזרח אסיה, וארה"ב בלמה את האיום הזה ע"י הכנסת רוב המדינות המתועשות תחת המטריה הביטחונית שלה. משום האיום האדום מערב אירופה, מזרח אסיה והמפרץ הפרסי קיבלו את המנהיגות האמריקנית על עצמן, מעדיפות להיות במחנה האמריקני מלהיות לבד מול האיום האדום. הפאקס אמריקנה נוצר ונתן לנו עשורים של שגשוג כלכלי ויציבות ביטחונית (פחות או יותר), עם ארה"ב פועלת **ביחד** עם בעלות בריתה לבלימת מוסקבה.

האימפריום השני כוון נגד ארגוני טרור והתעלם לחלוטין מהמציאות הגיאופוליטית: סין ורוסיה התחזקו והחלו לשתף פעולה. המלחמה בטרור של בוש הפחידה את שני המשטרים האוטוקרטים, שרצו לאזן מול העליונות האמריקנית ולהבטיח שהם לא יהיו הבאים בתור ב"קידום הדמוקרטיה". בעוד הם בונים את כוחם והשפעתם, ארה"ב השקיעה את מלוא מאמציה בחורים שכוחי האל של העולם, מקומות כמו אפגניסטן, עיראק, סומליה ופקיסטן. במלחמה הקרה ארה"ב שלחה את מיטב בניה להגן על המרכזים התעשייתיים של אירופה ומזרח אסיה. במלחמה בטרור היא שלחה אותם לכבוש את בית הקברות לאימפריות של אפגניסטן, או לצוד מחבלים במדבריות של עיראק. היא עשתה זאת כדי לצרף את האזורים האלו לגלובליזציה האמריקנית, לתת להן שוק חופשי ודמוקרטיה. ומשום שהיא הייתה שבויה בקונספציה של "קץ ההיסטוריה" היא גם ציפתה שזה יעבוד.

קל לראות עד כמה החשיבה האסטרטגית בארה"ב הייתה מנותקת מהמציאות אם נשוב למאמר של ברנט ולדוגמה ההיסטורית בה הוא משתמש כדי להצדיק את כיבוש עיראק ואפגניסטן: הכיבוש של גרמניה ויפן אחרי מלחמת העולם השנייה. גרמניה ויפן היו שתי אומות שחיו תחת שלטון טוטליטרי אנטי-ליברלי, שארה"ב הצליחה להביא אותן אל חיק הדמוקרטיה והמערב. אם ארה"ב הצליחה פעם אחת, מדוע שלא תצליח פעם שנייה? ועוד אחרי הניצחון האידיאולוגי של הליברליזם והשוק החופשי?

שתי סיבות: ראשית, יפן וגרמניה היו מדינות לאום מוגדרות לפני הכיבוש האמריקני. יפן חוותה כ-300 שנים של בידוד מהעולם ושלטון מרכזי שעיצב אותה כאומה אחת. גרמניה הייתה אומה מאוחדת כמעט 80 שנה לפני הכיבוש האמריקני, עם היסטוריה תרבותית משותפת ומובדלת בת מאות שנים. אפגניסטן ועיראק היו שתיהן מדינות בהן הזהות הלאומית הייתה חלשה יותר מהזהות התת-לאומית של השבטים והחמולות והזהות העל-לאומית של האסלאם והערביות.

שנית, לגרמניה ויפן הייתה סיבה מאוד טובה להצטרף למחנה המערבי: בריה"מ. זו נקודה שעמדנו עליה בפאקס אמריקנה וחשוב לחזור עליה: מדינות המחנה המערבי קיבלו את ההנהגה האמריקנית והיו מוכנות להפסיק להילחם זו בזו משום שפחדו מהסובייטים. לטוקיו וברלין לא הייתה אפשרות אחרת אלא לפנות לווינגטון מול הכוח האדיר של מוסקבה. אפגניסטן ועיראק לעומת זאת, גם אם היו מדינות לאום מוגדרות, לא היו נתונות לאיומה של מעצמת על אגרסיבית. גם אם ארה"ב הייתה מצליחה להקים בהן דמוקרטיות יציבות, הן היו פונות להתרחק

מהאמריקנים ולאזן בין וושינגטון ובין המדינות האחרות סביבן ² עיראק מול רוסיה, איראן וערב הסעודית, אפגניסטן מול איראן, רוסיה, סין, פקיסטן והודו. גם אם ארה"ב הייתה מצליחה בבניית המדינות האלו, הן היו מתרחקות ממנה. אז למה מלכתחילה להשקיע משאבים רבים כל-כך בלבנות אותן?

וושינגטון קיוותה שאפגניסטן, ויותר מזה עיראק דמוקרטית, תביא לשינוי בדינמיקה של המזרח התיכון. מפרצה שחוה אלימות ועוני, עיראק תכנס אט-אט לתוך הליבה של הגלובליזציה. עיראק חופשית תהיה מערבית, תהיה יציבה, תהיה בשורה חדשה לאומה הערבית. בתפיסה של קץ ההיסטוריה, תחרות לכוח נובעת מתחרות אידיאולוגית. בתיאוריה של קידום הדמוקרטיה של בוש, אלימות נובעת מפגיעה בחירות. כפי שבוש עצמו אמר בנאום מה-6 בנובמבר 2003 על מדיניות החוץ של המערב במזרח התיכון: "60 שנה של תמיכה בדיקטטורות לא הביאו ליציבות, משום שיציבות אינה יכולה לבוא על חשבון חירות"^[15]. עיראק חופשית תהפוך את המזרח התיכון חופשי, והוא בתורו יהפוך יציב ושלו יותר.

ההנחה הסמויה של ברנט, של בוש, של כל האליטה הפוליטית של ארה"ב באותו זמן הייתה שמדינות יכולות להפוך לדמוקרטיות מערביות אם רק יתנו להן את הכלים. שהדמוקרטיה היא אוניברסאלית, שהמודל האמריקני הוא אוניברסאלי. זו הנחה שהייתה כבר בבסיס האידיאליזם האמריקני מאז ווילסון, ואפשר לראותה כבר בעמדותיהם של מייסדי הרפובליקה. עם קלינטון ובוש האידיאליזם האמריקני התבטא בצורה מוחלטת, הליברליזם הבינלאומי של וושינגטון זכה לביטוי הכי מלא שלו, עם קידום בזירה הבינלאומית של דמוקרטיה וחזיונות אדם, הפלת משטרים דיקטטורים והבאת חירות לעמים תחתם. האירוניה שדווקא ע"י הצעדים האלו, במיוחד ע"י המלחמה נגד הדיקטטורה בעיראק, המלחמה בטרור של בוש לא רק פגעה בכוחה של ארה"ב, נתנה לסיין ורוסיה להתחזק, אלא גם עשתה משהו חמור יותר: היא פגעה אנושות בסדר הליבראלי הבינלאומי.

סדאם והכובע

תעצרו אותי אם אתם מכירים את הבדיחה הזו:

הדוב והאריה מחליטים לתת מכות לארנב. "מה ההצדקה שניתן לזה?" שואל האריה. "נלך אליו, נראה אם יש לו כובע או לא. אם יש ² נצעק עליו למה יש לו כובע וניתן לו מכות. אם אין ² נצעק עליו למה אין לו כובע וניתן לו מכות", עונה הדוב. הולכים השניים אל הארנב ומוצאים אותו עם כובע ² "למה יש לך כובע!?" ומפרקים אותו במכות.

כמה ימים אחר כך, אחרי שחזר הארנב מאשפוז, מחליטים השניים שוב להביא לארנב מכות. "איך נעשה את זה הפעם?" שואל האריה. "נלך אליו, נבקש ממנו סיגריה. אם ייתן לנו עם פילטר ² נצעק עליו למה עם פילטר וניתן לו מכות. אם לא ² מצעק עליו למה בלי פילטר וניתן לו מכות", עונה הדוב. הולכים השניים אל הארנב ומבקשים סיגריה. "עם פילטר או בלי פילטר?" שואל

הארנב. "למה אין לך כובע!?"

הבדיחה המטופשת הזו היא ניסוח לא רע של הגישה האמריקנית לפלישה לעיראק והפלת סדאם חוסיין.

ב-1991 אחרי שבוש האב נמנע מלהפיל את סדאם במלחמת הפרץ הראשונה ביל קריסטול, כותב שמרני משפיע, החל בקמפיין הדורש את הפלתו של סדאם [16]. ב-1998 פרנסיס פוקוימה, ביחד עם מספר אישים משפיעים אחרים כמו רוברט קגן (היסטוריון וסופר ניאו-קונסרבטיבי), דונלד רמספלד (מזכיר ההגנה העתידי של בוש הבן ומזכיר ההגנה תחת פורד) ופול וולפוביץ (האיש מאחורי אסטרטגית ההגנה האזורית של צ'ייני מ-1992) קראו במכתב לנשיא קלינטון להפיל את סדאם [17].

אחרי מתקפת ה-11 בספטמבר עוד ועוד חוגים בווינגטון החלו להיות קשובים לרעיון של הפלת סדאם. שבועיים אחרי שבוש נשא את נאום "ציר הרשע" שלו בינואר 2002, אל גור תמך בקריאה לסלק את סדאם חוסיין. באותו חודש הסנאטור ג'ו ביידן, בזמן מתן עדות של מזכיר המדינה קבע נחרצות ש:"סדאם חייב ללכת וארה"ב תצטרך להפעיל כוח. השאלה היחידה לדעתי היא איך, לא אם" [18].

החלה להיווצר תפיסה שסדאם תומך בטרור [19] גם אם אין ממש עדויות שהוא תומך בו [20] ושהוא רודף אחר נשק להשמדה המונית [21] גם אם אין ממש עדויות שהוא עושה זאת. השיח הפך מאם סדאם הוא איום לכמה סדאם הוא איום: בינואר 2003 קונדוליסה רייס, אז היועצת לביטחון לאומי של בוש הבן, הבהירה בראיון ל-CNN שתמיד יש אי-וודאות, אך אנחנו לא רוצים ש"האקדח המעשן יהיה ענן פטריה" [19], כלומר אנו לא רוצים לגלות שלסדאם יש יכולת גרעינית רק כאשר הוא ישתמש בה. מאמר ב-*Foreign Affairs* מגיליון מרץ/אפריל 2002 הבהיר שהאפשרות של עיראק גרעינית היא כל כך חמורה, שאין ברירה אחרת אלא לפלוש אליה ולהפיל את סדאם [20]. אפילו תומס פרידמן תמך בפלישה לעיראק והפלת סדאם, מאמין שזה הצעד הנכון היסטורית [21]. ווינגטון רצתה את הראש של סדאם, עם או בלי כובע.

כמובן, כחברה בסדר הליבראלי הבינלאומי, ארה"ב חיפשה אישור חוקי לפלוש לעיראק. היא ניסתה להשיג הסכמה כזו דרך מועצת הביטחון, לוחצת עליה לדרוש מסדאם לאפשר בדיקות נשק אצלו ולהבטיח שהוא אינו מנסה להשיג נשק להשמדה המונית, גרעיני או אחר. החלטה 1441 של מועצת הביטחון מנובמבר 2002 עשתה בדיוק את זה, דורשת מסדאם לאפשר מידית לפקחים בינלאומיים להיכנס לעיראק ולבחון את המתקנים שלו, אך נמנעת מלקבוע שאם לא יענה הדבר בהכרח יוביל למלחמה. סדאם נענה, מאפשר לפקחים של האו"ם להיכנס.

בזמן שהעיראקים ניסו להתנות בדיקות מסוימות, והיה מחסור במסמכים מסוימים, ההתרשמות הכללית של פקחי האו"ם הייתה שעיראק נענתה להחלטת מועצת הביטחון, והיא פועלת יחד עם הפקחים להוכיח שהיא אינה פועלת להשיג נשק להשמדה המונית [22]. ב-7 במרץ 2003 פקח

הנשק הראשי של האו"ם הבהיר שיידרשו מספר חודשים בשביל לוודא שעיראק עומדת בהתחייבויות שלה לפירוק נשק גרעיני[23].

על אף המאמצים של פקחי האו"ם ושיתוף הפעולה של בגדאד, הממשל האמריקני, ביחד עם בריטניה וספרד, ניסה לקדם כבר בסוף פברואר החלטה שתכריז שעיראק אינה עומדת בהחלטה 1441 ומאיימת ב"תוצאות חמורות" לעיראק[24]. בתגובה רוסיה וצרפת הכריזו ב-6 במרץ שהן יטילו וטו נגד כל החלטה במועצת הביטחון שתוביל למלחמה בעיראק[25], נתמכות ע"י גרמניה וסין שגם הן התנגדו למלחמה.

מבינות שאין להן תמיכה במועצת הביטחון בשביל פעולת מלחמה נגד עיראק, בריטניה וארה"ב החליטו לפעול לבדן, ללא אישור מועצת הביטחון: ב-17 במרץ 2003 בוש הודיע באופן רשמי לקונגרס שהמאמצים הדיפלומטיים מול עיראק נכשלו, סימן ברור שארה"ב עומדת לפלוש למדינה[26]. ארה"ב החלה בהתקפה האווירית נגד עיראק ב-19 במרץ 2003.

ארה"ב פלשה לעיראק במרץ 2003, הפילה את סדאם, והוציאה אותו להורג בדצמבר 2006. מתחים עדתיים פרצו לאחר הפלישה האמריקנית והביאו פיגועי תופת ועלייתן של מליציות אתניות. עיראק, אחת המדינות החזקות באזור צבאית ויצרנית נפט משמעותית, הפכה לשבר כלי. ארה"ב נאלצה להשקיע מיליארדי דולרים בניסיון לייצב את המדינה, מנסה לתמוך בתהליך פוליטי דמוקרטי שרק הקצין את המתחים העדתיים בה.

אגב, לאחר הפלישה לעיראק לא נמצא נשק להשמדה המונית[27]. האמריקנים קראו לזה כישלון מודיעיני, אך אף אחד לא איבד את משרתו בגלל זה: בוש לא הודח, טוני בלייר לא פוטר. אף אחד מהאינטלקטואלים שתמכו במלחמה בעיראק לא הפך מצורע בגלל התמיכה שלו במלחמה ללא הצדקה.

כי בסוף מה זה משנה אם לארנב יש או אין כובע?

מכה אנושה

למה אני מספר לכם את זה? או, נשאל אחרת, מה זה משנה אם היה או לא היה נשק להשמדה המונית? אם לארה"ב היה או לא היה אישור ממועצת הביטחון לפלישה לעיראק? הרי סדאם היה אויב של ישראל, דיקטטור צמא דם וסדיסט שהוא ובניו הטילו אימה על תושבי עיראק. אז מה אם לא הייתה באמת סיבה קונקרטית לפלוש לעיראק? האם המאבק ברשע אינו מצדיק את עצמו?

לא. אחרי הפלישה לעיראק ואחרי שהתגלה שאין לעיראק נשק להשמדה המונית, תומכים רבים במלחמה ניסו לטעון שהמלחמה עדיין מוצדקת משום שהיא הפילה דיקטטור צמא דם[28]. גם אם נניח שסדאם חוסיין היה השטן עלי אדמות, הרי שהפלישה האמריקנית לעיראק עשתה הרבה יותר נזק לעיראק ולסדר הבינלאומי ממה שסדאם אי פעם היה יכול לעשות.

כשאררה"ב פלשה לעיראק והפילה את סדאם, מנהיגים בבייג'ין, מוסקבה וטהרן צפו ומה שהם חשבו: אם היום פולשים לסדאם בגלל שהוא השטן, מה מונע שמחר לא יפלו אלי? הפלישה לעיראק הכניסה את כל המעצמות האוטוקרטיות למצב פאניקה: הם ראו איך ארה"ב, ללא שום הצדקה ברורה, פולשת למדינה ריבונית, מפילה את השלטון בה ומביאה אליה אנרכיה. סין ורוסיה אחרי הפלישה לעיראק הפכו יותר חשדניות בארה"ב, והרבה יותר מוטרדות ממעמדה כמעצמת העל היחידה של העולם. ארה"ב הפכה עם הפלישה לעיראק את הרגע החד-קוטבי לאיום אסטרטגי.

ארה"ב גם יכלה לפלוש לעיראק משום שלסדאם לא היה נשק גרעיני להרתיע אותה. יותר מזה ² הוא ניסה לעבוד עם האו"ם ולהוכיח שאין לו נשק להשמדה המונית ובכל זאת פלשו אליו. כשאנחנו היום עוסקים בתוכנית הגרעין של איראן, אנחנו שוכחים שבראש של האייתוללות נמצאת התמונה של טנקים אמריקנים בבגדאד. הם יודעים שזה לא באמת משנה אם אתה רוצה להשתמש בנשק גרעיני או לא, או אפילו אם יש לך או לא ³ אם ארה"ב תרצה להפיל אותך, היא תעשה זאת. והביטוח היחיד נגד האמריקנים הוא נשק גרעיני. בוש הבן, בפלישה שלו לעיראק, הוכיח למדינות אנטי-מערביות שעדיף להחזיק בנשק גרעיני גם תחת סנקציות.

הפלישה לעיראק גם השפיעה על איראן בדרך אחרת: עם עיראק של סדאם מחוץ לתמונה, טהרן יכלה להתפשט ברחבי המזרח התיכון. עד לפלישה ב-2003 ארה"ב יכלה לשמור על יציבות במפרץ הפרסי עם כמה אלפי חיילים משום שעיראק ואיראן איזנו זו את זו. ברגע שארה"ב הסירה את עיראק, איראן הייתה כבר לא מאוזנת. היא יכלה לשלוח מליציות לעיראק, לסוריה, לתמוך ביתר קלות בחיזבאללה, לתמוך בחות'ים בתימן. מאז 2003 ארה"ב נאלצת להציב עשרות אלפי חיילים במפרץ הפרסי כפיצוי על הוואקום שהותיר סדאם.

סיכום

הפלישה לעיראק הייתה טעות, והיה ברור שהיא תהיה טעות עוד לפני שהפצצה הראשונה הוטלה. עיראק שימשה כאיזון לאיראן, עיראק לא הייתה עם איזו זהות לאומית יציבה, ועם שחי כל-כך הרבה שנים תחת דיקטטורה לא יהפוך בתוך שנה למי שיכול לנהל דמוקרטיה. האמריקנים השקיעו את המאמצים שלהם בעיראק ואפגניסטן מתוך אמונה שברגע שהן ישתנו, כל המזרח התיכון ישתנה. הם תפסו את זה כמאמץ הלאומי שלהם, כקריאה הגדולה של הדור, להיאבק בטרור ולקדם את החופש והדמוקרטיה. האימפריוס השני הביא את ארה"ב לקחת על עצמה פרויקט שאפתני פי כמה מזה של האימפריוס הראשון, והיא נכשלה בו מפני שהוא לא היה אפשרי. היא נכשלה, והחמיצה את הרגע החד-קוטבי.

בפרק הבא נראה מתי בדיוק הסתיים הרגע החד-קוטבי, ואיך נשיא אמריקני חדש ניסה להתמודד עם אומה מבולבלת, מתוסכלת ועייפה ⁴ ברק אובמה. תודה לכם על ההקשבה.

Arthur H. Miller and Thomas F. Klobucar, *"The Role of Issues in the 2000 U.S. Presidential Election"*, *Presidential Studies Quarterly*, Vol. 33, No. 1, 2000
(Presidential Election (Mar., 2003

Jacob Heilbrunn, *"President Gore's Foreign Policy"*, *World Policy Journal*, Vol. 17, No. 2 (Summer, 2000

Melvyn P. Leffler, *"September 11 in Retrospect"*, *Foreign Affairs*, Vol. 90, No. 5 (Sept.-Oct. 2011

Maria Lipman, *"How Russia has come to loathe the West"*, *European Council on Foreign Relations*, 13/03/2015.
https://ecfr.eu/article/commentary_how_russia_has_come_to_loathe_the_west311346

Light, Margot, *"Russian-American Relations under George W. Bush and Vladimir Putin"*, *Irish Studies in International Affairs*, Vol. 19 (2008

EurasiaNet, *"US military advisors headed to Georgia to promote anti-terrorism training"*, 27 February 2002, available at:
<https://www.refworld.org/docid/46a484c31b.html>

Paul Blustein, *"The Untold Story of How George W. Bush Lost China"*, *Foreign Policy*, 02/10/2019.
[https://foreignpolicy.com/2019/10/04/the-untold-story-of-how-george-w-bush-lost-c](https://foreignpolicy.com/2019/10/04/the-untold-story-of-how-george-w-bush-lost-china)
/hina

U.S. Bureau of Labor Statistics, All Employees, Manufacturing [MANEMP], retrieved from FRED, Federal Reserve Bank of St. Louis;
<https://fred.stlouisfed.org/series/MANEMP>, March 10, 2021

US Bureau of Labor Statistics, Midwest Economy, unemployment.
<https://data.bls.gov/pdq/SurveyOutputServlet>

Statista, *"Median household income in the United States from 1990 to 2019"*, September 2020.
[https://www.statista.com/statistics/200838/median-household-income-in-the-unite](https://www.statista.com/statistics/200838/median-household-income-in-the-united-states)
/d-states

Nour Eldin A Maglad, *“Scoping study on Chinese relations with Sudan”*, [11]
AERC Scoping Studies on China-Africa Economic Relations, Nairobi: African
(Economic Research Consortium (AERC), (2008

Samantha Power, *“Bystanders to Genocide”*, The Atlantic, Sept. 2001. [12]
<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2001/09/bystanders-to-genocide/30/4571>

The 9/11 Commission Report”, Washington D.C: US Congress, 2004.“ [13]
.Chapter 4

Thomas P.M. Barnett, *“The Pentagon’s New Map”*, Esquire, 10/09/2016. [14]
[/https://www.esquire.com/news-politics/a1546/thomas-barnett-iraq-war-primer](https://www.esquire.com/news-politics/a1546/thomas-barnett-iraq-war-primer)

President Bush Discusses Freedom in Iraq and Middle East: Remarks by the” [15]
President at the 20th Anniversary of the National Endowment for Democracy”,
The White House, 6/11/2003.
<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/11/20031106-2.html>

Howard Kurtz, *“Bill Kristol, Keeping Iraq in the Cross Hairs”*, The [16]
Washington Post, 18/03/2003.
https://www.washingtonpost.com/archive/lifestyle/2003/03/18/bill-kristol-keeping-iraq-in-the-cross-hairs/72191034-2d12-44a0-aaa1-39ecab6d9dce/?utm_term=.5419aa2fa6a4

Letter to President Clinton on Iraq”, Project for the New American Century,“ [17]
26/01/1998.
<https://web.archive.org/web/20080909200819/http://www.newamericancentury.org/iraqclintonletter.htm>

.(Melvyn P. Leffler, (Sept.-Oct. 2011 [18]

Wolf Blitzer, *“Search for the ‘smoking gun’”*, CNN, 10/01/2003. [19]
[/https://edition.cnn.com/2003/US/01/10/wbr.smoking.gun](https://edition.cnn.com/2003/US/01/10/wbr.smoking.gun)

Kenneth M. Pollack, *“Next Stop Baghdad?”*, Foreign Affairs, Vol. 81, No. 2 [20]
(March/April 2002). <https://www.foreignaffairs.com/issues/2002/81/2>

Thomas L. Friedman, *“Thinking About Iraq (II)”*, The New York Times, [21]

26/01/2003.

<https://www.nytimes.com/2003/01/26/opinion/thinking-about-iraq-ii.html>

Full text: Blix address", BBC, 14/02/2003." [22]
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2763653.stm

Blix: Inspectors 'need months'", BBC, 07/03/2003." [23]
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2829213.stm

U.S., U.K., Spain draft resolution on Iraq", CNN, 24/02/2003." [24]
<https://edition.cnn.com/2003/US/02/24/resolution.text/index.html>

John Tagliabue, *"France and Russia Ready to Use Veto Against Iraq War"*, [25]
The New York Times, 06/03/2003.
<https://www.nytimes.com/2003/03/06/international/europe/france-and-russia-ready-to-use-veto-against-iraq-war.html>

Bush Officially Notifies Congress: Iraq Diplomacy Has Failed - 03/19/2003", [26]
Voice of America, 26/10/2009.
<https://www.voanews.com/archive/bush-officially-notifies-congress-iraq-diplomacy-has-failed-2003-03-19>

CIA's final report: No WMD found in Iraq", NBC News, 26/04/2005." [27]
<https://www.nbcnews.com/id/wbna7634313>

See for example: Christopher Hitchens, *"A War to Be Proud Of"*, Washington [28]
Examiner, 05/09/2005.

<https://www.washingtonexaminer.com/weekly-standard/a-war-to-be-proud-of> ;

Robert Kagan, *"Why I Support the Iraq War"*, Slate, 03/05/2006.
<https://slate.com/news-and-politics/2006/05/why-i-support-the-iraq-war.html>